

Arkeologisk förundersökning

Spelgården

Nyare tid

Fornlämning Nyköping 231:1, Väster 1:1, Nyköpings socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län.

Lars Norberg

Arkeologisk förundersökning

Spelgården

Nyare tid

Fornlämning Nyköping 231:1, Väster 1:1, Nyköpings socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län.

Lars Norberg

ARKEOLOGISKA MEDDELANDEN 2010

© 2010 Sörmlands museum

Beställningar kan göras hos:
Landstinget Sörmland
Kultur & utbildning Sörmland
SÖRMLANDS MUSEUM
Box 314, S-611 26 Nyköping
arkeologi@dll.se

Grafisk form och layout: Lars Norberg.
Omslag och inlaga är reproducerad vid Sörmlands museum.
Kart- och ritmaterial: Lars Norberg.
Omslagsbild: Södermanlands län. Undersökningsområdets geografiska läge markerat med röd punkt.

Där inget annat anges har den digitala Fastighetskartan, respektive Gröna kartan (GSD) för Södermanlands län använts som underlag.

Allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01672.
Strandlinjekarta beräknad med en numerisk modell utvecklad vid SGU.
Sveriges Geologiska Undersökning (SGU). Medgivande: Dnr 30-1495/2003 & 30-1692/2004.

Nyköping 2010

ISSN 1402-9650

Innehåll

Utgångspunkt 5

Tidigare undersökningar

Syfte och metod 6

Syfte

Metod

Kulturmiljö 6

Nyköpingshus

Resultat 9

Historiska kartor & skriftliga källor

Schaktning

Datering & utvärdering

Sammanfattning 12

Referenser 13

Arkiv

Administrativa uppgifter 13

Bilagor 14

1. Stadsplanekarta över Nyköping
2. Sektionsritningar i urval
3. Utdrag ur primärkarta för Nyköping

Figur 1. Översiktskarta över Södermanlands län med kommuner, större orter, vägar och angränsande län. Undersökningsområdets geografiska belägenhet är markerat med röd kontur. Skala 1:800 000.

Utgångspunkt

Sörmlands museum har under perioden 100616-100915 utfört en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning av en del av fornlämning Nyköping 231:1 inom fastigheten Väster 1:1, Nyköpings socken och kommun i Södermanlands län.

Förundersökningen genomfördes med anledning av reparationsarbeten av befintlig strandskoning längs en sträcka utmed Nyköpingsån. Arbetsföretaget innebar bland annat markingrepp i samband med byte av befintliga jordankare. Arbetsområdet för de arkeologiska insatserna omfattade ett cirka 140 meter långt och tre meter brett område längs med Nyköpingsån, indraget cirka 4,5 meter från befintlig strandlinje. Ytan uppgick till cirka 767 m², varav cirka 141 m² undersöktes intensivt.

Förundersökningsområdet var beläget invid åns södra strand, mellan Nyköpingshus och Hamnbron. I söder och i sydväst ligger Tovastugan, ett område med äldre träbyggnader från 1600-talet och framåt. Bebyggelsen är till största delen hitflyttad under modern tid. I området bedrivs tidvis restaurang- och kaféverksamhet (figur 3).

Beslut i ärendet är fattat av länsstyrelsen i Södermanlands län enligt 2 kap 13§, Lagen (1988:950) om kulturminnen mm (1st dnr 431-1887-2010). Ansvarig för kostnaden var Nyköpings kommun.

Projektledare samt fält- och rapportansvarig var Lars Norberg, arkeolog vid Sörmlands museum.

Tidigare undersökningar

Under 1900-talet har ett antal arkeologiska insatser genomförts i närområdet, på ömse sidor om Nyköpingsån (figur 4).

Några av de undersökningar som utförts norr om ån visar att området närmast strandkanten till stora delar tidigare fyllts ut. Lagren innehöll bland annat yngre rödgoods, stengods, kakel, glaskärl, benskaft, islägg, nycklar, järnföremål och djurben. Utöver detta har också rester efter äldre strandskoning påträffats här (SR235, Nordeman 1983a/b & Flodin 1996, s. 17). En bit från vattenlinjen, och norröver har intakta kulturlager identifierats innehållande bland annat järnslag och glödska (SR144, Lindh 1996).

Vid en undersökning utförd i samband med en renovering av kajen år 2002 påträffades också rester efter en stenläggning samt kulturlager daterade till sent 1500-tal och 1600-tal. Det daterade kulturlagret innehöll svallat keramikmaterial, vilket har tolkats som att det tidiga 1600-talets strandlinje legat här, ungefär 7 meter innanför dagens kajkant och 1,5 meter över dagens vattenyta. Stenläggningen vid samma nivå tolkades som rester efter en strandförstärkning (SR, 257, Pettersson 2006).

Området söder om ån har berörts av ett mindre antal undersökningar som överlag ligger en bit från själva strandområdet. I nära anslutning till Tovastugan har tunna och delvis omrörda lager identifierats (SR185, Fransson 1995 & SR182, Hermelin 2001). Fyndmaterialet dateras genomgående till 1600-talet och senare. Bland fynden märks ett flertal släthuggna kalkstensplattor. Materialet, som ingått i stengolv eller liknande, härrör rimligen från det närbelägna Nyköpingshus (SR182, Hermelin 2001).

Figur 2. Ny strandskoning med nya jordankare. Bilden är tagen mot sydost. Foto: Lars Norberg 2010, Sörmlands museum.

Inför det nu aktuella arbetsföretaget företogs även en marin arkeologisk förundersökning av det vattenområde som berördes (). I samband med den marin arkeologiska insatsen påträffades bland annat spridda träpålar av olika storlek samt fynd av keramik daterad till 1500-1600-tal.

Syfte & metod

Syfte

Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att fastställa om bevarade kulturlager, anläggningar eller konstruktioner förekom inom undersökningsområdet. I händelse av att sådana lämningar påträffades skulle dessa i första hand undersökas, dateras och dokumenteras inom ramen för schaktningsövervakningen. I andra hand, om komplicerade lämningar eller konstruktioner framkom, skulle länsstyrelsen kontaktas för nytt samråd.

Metod

Arbetet inleddes med att 12 sökschakt öppnades inom arbetsområdet. Schakten fördelades jämt över ytan och grävdes till steril nivå i vinkel mot strandbrinken.

Därefter grovrensades schakten och ett representativt antal sektioner finrensades för hand. Syftet var att bestämma lämningarnas karaktär och innehåll. Schakten mättes in med GPS samt beskrevs i text. Ett representativt antal sektioner dokumenterades genom profiluppmätning i skala 1:20.

Efter att de inledande schakten öppnats övervakades även delar av de fortsatta schaktningarna som genomfördes i området. Arbetet som helhet dokumenterades löpande med digital kamera.

Kulturmiljö

Nyköpingshus

Vid en vik av Östersjön, nära Nyköpingsåns mynning, ligger det medeltida Nyköpings äldsta stadsområde. Bebyggelsen etablerades troligen omkring 1100-talets början, och var då belägen mellan två åkrökar, strax nedanför det första fallet från sjösidan räknat (Gustafsson & Pettersson 2008, s. 14f). Borgruinen Nyköpingshus ligger vid åmynningen. Anläggningen har starka kopplingar till grundandet av staden och centralmaktens inflytande över regionen.

I den medeltida Erikskrönikan berättas att Magnus (Ladulås) Birgersson, Birger Jarls son, blev hertig över *sudermannaland ok nyköpungs hwss* vid sin fars död år 1266 (Erikskrönikan, utg. 1985). När slottet första gången nämns i de skriftliga källorna benämns det alltså

”hwss”, vilket kan förstås som att en borg var belägen på klippan i åmynningen redan på Birger Jarls tid.

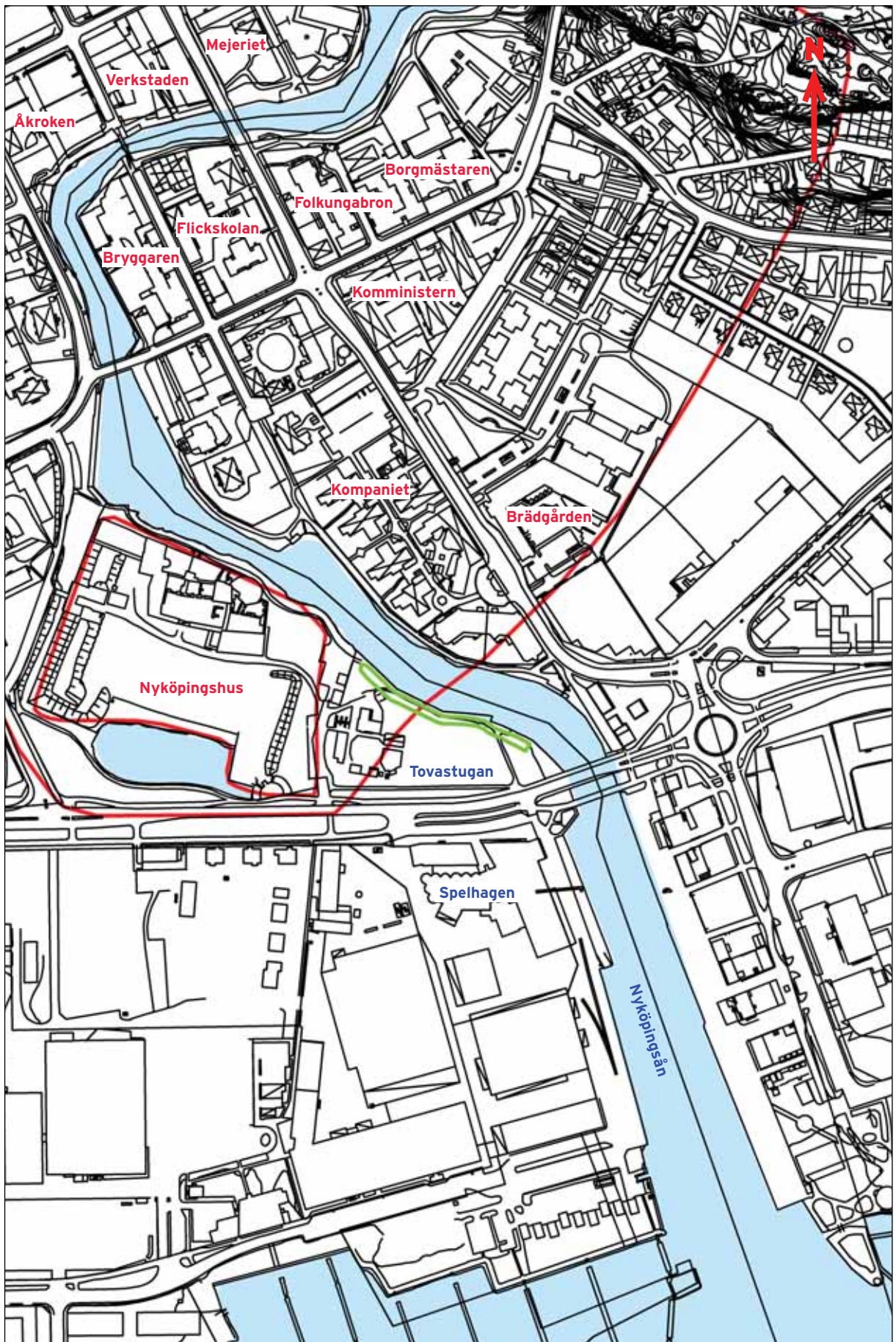
Äldsta skriftliga dokument som med säkerhet omnämner Nyköpingshus är dock från år 1305 och 1307 (Fritz 1972, s. 21). Borgen är äldre än så eftersom fyndmaterialet härifrån kan dateras till åtminstone 1200-talet. De äldsta delarna av Nyköpingshus består av den inre borggården och dess ringmur som är uppförd av tuktad gråsten. På grund av förekomsten av tegel i murarnas fyllning så anses anläggningen inte vara äldre än 1200-talets första hälft (Bohrn 1941, s. 29).

Den medeltida borgen är kanske mest känd som platsen för Nyköpings gästabad och därmed förknippade händelser under åren 1317-18. Under hög- och senmedeltid följde en brokig historia med perioder av nybyggnation och olika byggherrar. Efter brödrastriden (1317-18) stod Nyköpingshus möjligen övergivet fram till 1360-talet då Kung Magnus Eriksson avsattes och efterträddes av sin systerson Albrekt av Mecklenburg. Under Albrekts period innehade den mecklenburgske riddaren Raven von Barnekow Nyköpings slottslän som pant åren 1365-75. Av skriftliga källor att döma genomfördes omfattande byggnationsarbeten på borgen under den här tiden (Raven van Barnekows räkenskaper för Nyköpings fögderi, utg. 1994). Byggnationer pågick sannolikt även under Bo Jonsson Grip, som år 1376 fick Nyköpingshus med län som pant.

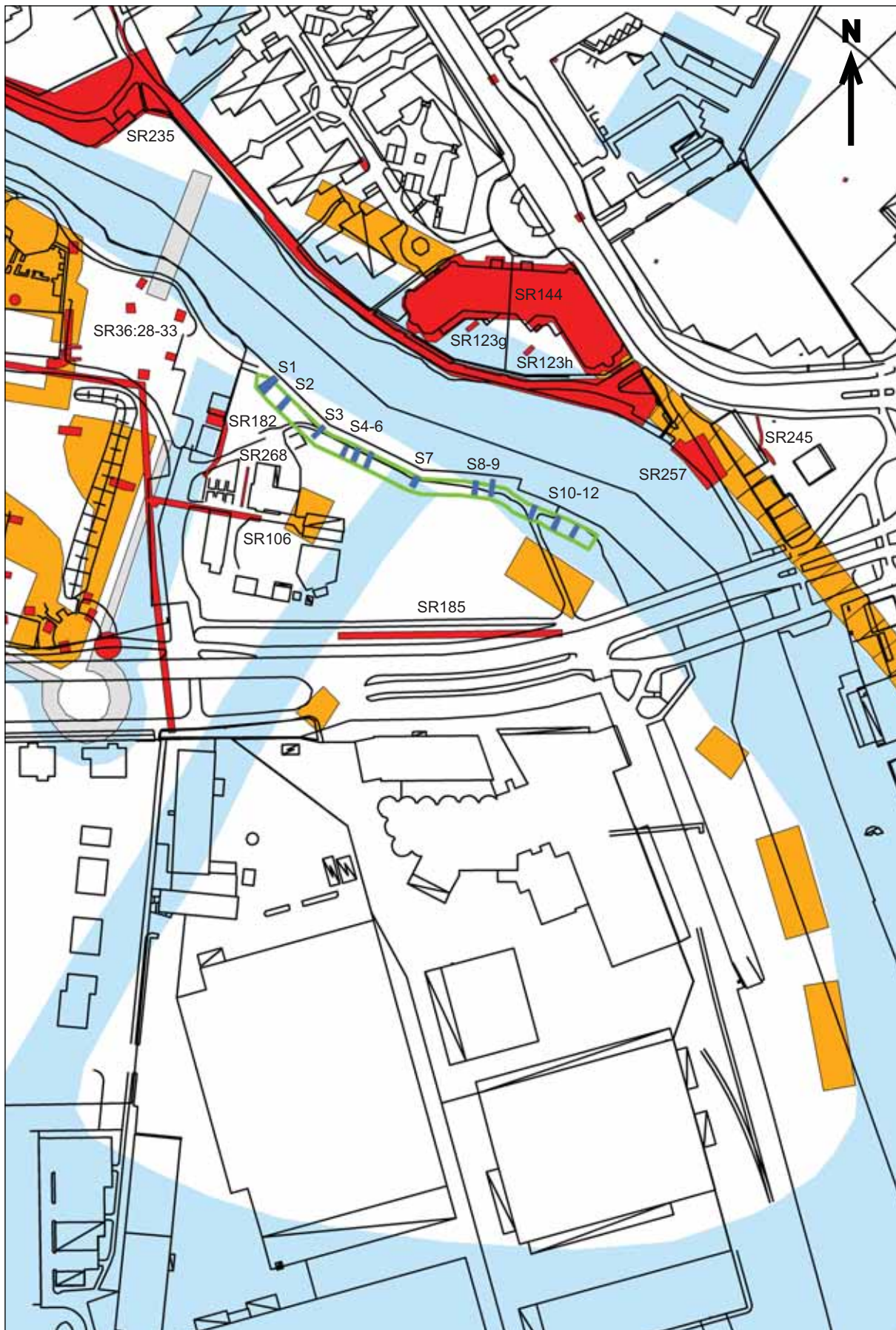
Även 1400-talet var en orolig period och reparationsarbeten utfördes som följd av flera belägringar (Bohrn 1941, s. 32). År 1521 togs borgen över av Gustav Vasa. Under andra halvan av 1500-talet påbörjades den ombyggnation som kom att förvandla den medeltida borgen till ett renässanspalats. Arbetet slutfördes av Gustav Vasas son Hertig Karl, sedermera Karl IX. Slottet stod färdigt år 1609 och på hösten år 1611 dog Karl IX på Nyköpingshus.

I samband med den stora stadsbranden år 1665 förstördes emellertid palatset. År 1697 brann Stockholms slott och år 1699 gavs en kunglig befallningsorder om att tegelmurarna vid Nyköpingshus skulle rivras och föras till Stockholm för återuppbyggandet av Stockholms slott (Bergman 1992, s. 38f).

Efter att den ryska flottan bränt Nyköping år 1719 var förödelsen än mer omfattande. Nu återstod i princip endast Kungstornet. Eftersom landshövdingens residens vid Östra Storgatan också hade förstörts i branden uppfördes, på resterna efter den Östra förborgens medeltida murar, en tvåvåningsbyggnad i tegel ofta benämnd som Gamla Residenset. Byggnaden stod färdig år 1726. Inom borgen inrättades även ett landskansli, ett kronomagasin och ett landränteri samt arrestlokaler. År 1769 flyttade landshövdingen till själva stadsområdet, medan länsförvaltningen fanns kvar inom slottsområdet fram till år 1803. Då det nya

Figur 3. Utdrag ur Nyköpings primärkarta med undersökningsområdet (grönt), Nyköping 231 (röd linje) & närbelägna kvarter. Skala 1:4000.

Figur 4. Utdrag ur Nyköpings primärkarta och Stadsarkeologiskt register för Nyköping (SR). Undersökningsområdet (grönt), inledande förundersökningsschakt (blått). Vidare är byggnader (orange) från LMS akt nr C57-1:1 inlagda, samt 1600-talets vattenlinje (ljusblått). Skala 1:2000.

residenset stod klart vid Stora torget flyttade även administrationen dit. Därefter fungerade Gamla Residenset bland annat som uppfostringsanstalt för vanartiga barn, tvångsarbetshus, fattighus, barnhem och dårhus. Inrättningen fungerade ända fram till början av 1900-talet. Ett nyväckt intresse för Nyköpingshus vid sekelskiftets början resulterade i undersökningar, renoveringar och iordningställande av området. År 1918 öppnades Gamla Residenset som länsmuseum för allmänheten (Bergman 1992, s. 39-44).

Borgruinen har undersökts och restaurerats vid ett flertal tillfällen under 1900-talet. År 1947 återupptäcktes den medeltida portöppningen i Gamla Residensets västra gavel (Petterson 2005).

Resultat

Historiska kartor & skriftliga källor

Vad det historiska kartmaterialet anbelangar finns en äldre förrättning över Nyköping, där en yngre rutnätsindelad stadsplan tecknats ovanpå en äldre oregelbunden (jfr figur 4 & Bilaga 1). Den äldre planen avspeglar sannolikt de förhållanden som rådde före 1600-talet, det vill säga tiden före 1665 års brand (LMS akt nr C57-1:1).

Av kartan framgår att det nu aktuella undersökningsområdet är beläget inom det område som under 1600-talet benämndes *Spelle Gården*. Namnet lever kvar i fastighetsbeteckningen Spelshagen, strax söder om Hamnvägen och väster om åns inlopp. Mittemot Spelgården, på andra sidan ån, låg före år 1665 *Stora stallet* och *Stoora Trägården*. Bägge hörde till Nyköpingshus och var förbundna med slottet genom en bro något uppströms. Spelgården var, och är fortfarande, lågländ och flack och var vattendränkt under större delen av medeltiden. Överlag varierar nivåerna inom parkområdet idag mellan 2-2,5 meter över havet. Som jämförelse stod vattennivån omkring sekelskiftet år 1200 cirka 3 meter över dagens havsnivå.

De tidigaste tecknen på att området togs i anspråk kan kopplas till byggnationen av renässanspalatset och de hit hörande vallgravarna. Det som ursprungligen bör ha varit en flack udde eller holme avgränsades genom den kanal som grävdes mellan Nyköpingsån och den dåtida Byfjärden. På den äldre förrättningen syns en bro utritad som förbinder slottsområdet med Spelgården (LMS akt nr C57-1:1). Utöver detta finns fyra markerade byggnader längs med ån och ett tiotal symmetriskt placerade träd centralt i området. På 1719 års karta har bron flyttats något söderut och endast en byggnad är markerad med beskrivningen *Packhuus Tomten* (LMS akt nr C57-1:2). Härav kan man dra slutsatsen att områ-

Figur 5. Flygfoto över Nyköpingsåns mynning mot sydost. Stadens smedja, uppförd år 1861 markerad med röd pil. I det nuvarande parkområdet syns också den brädgård som tidigare låg i området. Längs strandpromenaden ligger småbåtar förtöjda. Fotograf okänd, år 1931-1933. Nyköpings kommuns bildarkiv. Bildnr: VYGE71. Utgivet av Nordisk Konst, Stockholm.

det uppenbarligen fungerade för såväl nöjen som mer praktiskt inriktade funktioner. I Sundlers avhandling om Nyköping (1735-1739, utg. 1967) omnämns Spelgården som "[...] *area lusoria (Spehlgården)* [...]" och var enligt honom förmodligen avsedd för "[...] *hovfolkets vederkvickelse och underhållning* [...]" (ibid. s. 50). Det finns också uppgifter om bad- eller tvättstuga från år 1649 (Bergman 1992, s. 50, se även LMS akt nr C57-1:1 jfr. SMA 1888).

Sundlers omnämner att stadsborna vid hans tid använde platsen i ett med hovfolket likartat syfte och han beskriver också området som en "*naturskön slätt*" med ställvis frodig växtlighet. På den i avhandlingen infogade stadsplanekartan *Ichnographia Hodierna Nycopiae* daterad till 1735, fanns då *sjötull* och *Lastageplatz* på motsatta sidan ån.

Även på 1810 års karta från Wermings atlas är den renässanstida kanalen antydd. Tvärs över ån låg även då stadens varv och tullverksamhet (We-131).

År 1859 anhöll *Directionen för fattigvården* om att korrektionsanstaltens lokaler i Nyköpingshus skulle få användas till arbetsinrättning. Detta bifölls år 1861 och en smedja, ett tvätthus och en klappbrygga uppfördes i anslutning till slottsområdet (figur 6), strax öster om den yttre borggården (*Nyköpings stadsfullmäktige 100 år*: 1963, s. 170), det vill säga det område som idag utgör parkeringsplats (se fig 7, strax väster om S1). Smedjan var uppförd i tegel och finns avfotograferad så sent som år 1965. Byggnaden är även utmarkerad på 1977 års byggnadsinventering och revs troligen strax därefter. Även uppförandet av brädgården kan ha resul-

terat i markplanering och att strandområdet förstärktes genom utfyllnad (figur 5).

Inom Spelgården fanns en brädgård fram till 1900-talets första årtionden (Bergman 1992, s. 50). På kartmaterial från år 1870 och 1888 saknas uppgifter om träindustrin, men på 1931 års stadsplan finns dock ett flertal byggnader utmarkerade som hörde till verksamheten (figur 5). Under femtiotalet återfick platsen sin karaktär av frilufts- och nöjesområde i och med iordningställandet av Tovastuganområdet.

Schaktning

Arbetet inleddes med att 12 schakt öppnades i vinkel mot åstranden (figur 4 & bilaga 3). Schakten fördelades relativt jämnt mellan Hamnbron i sydost och parkeringsplatsen invid Tovastugan i nordväst. Inga fynd tillvaratogs i samband med förundersökningen.

Schakt 1. Cirka 7,4 x 3,9 meter stort och 1,2 meter djupt. Området är något kuperat med en relativt brant slänt ned mot åstranden.

Under torven framkom ett upp till 0,4 meter tjockt lager av sandig matjord med inslag av tegelkross. Därunder vidtog lerig matjord med ett innehåll av bland annat tegelkross och djurben. På denna nivå förekom stora mängder natursten löst i fyllningen. Stenarna var mellan 0,2 och 0,6 meter stora. Under detta fanns ett decimetertjockt lager av sand med inslag av humus, tegelkross och djurben.

I samtliga lager påträffades ett blandat och tidsmässigt varierat fyndmaterial bestående av kakelugnsdetal-

Figur 6. Foto uppströms Nyköpingsån. Smedjan och klappbryggan som hörde till fattigvårdens verksamhet är markerade med röda pilar. Fotot är förmodligen från senare delen av 1800-talet. Foto: Carl Jette, okänt år. Sörmlands museums arkiv. Bildnr. M020903.

jer, pilsnerflaskor, yngre rödgods, djurben, porslin och fönsterglas etc. I botten av schaktet noterades ett äldre avloppsrör av gjutjärn längs västra schaktväggen. Orörd marknivå utgjordes av lera som ställvis var dyig.

Schakt 2. Cirka 5,6 x 2,3 meter stort och 1,4 meter djupt. På platsen planar topografin ut mot det genomgående flacka gräsbevuxna parkområdet. Åstranden karakteriseras av en relativt brant slänt ned mot vattenlinjen.

Överst var grästorv och matjord ned till 0,2 meter under markytan. Därunder vidtog fyllnadsmassor av silt, blandat med sand, grus och humus. I massorna påträffades tegelflis, djurben, samt uppenbart recent material såsom porslin och glasflaskor, tillsammans med enstaka fragment av yngre rödgods. Efter detta var ett cirka 0,3 meter tjockt lager av sandig och grusig humus innehållande tegelflis och skaftet till en kritt pipa. I botten var orörd dyig lera.

Schakt 3. Cirka 5,9 x 2,0 meter stort och 1,0 meter djupt. Gräsbevuxet flackt område med en relativt brant slänt ned mot åstranden.

Under grästorven vidtog ett cirka 0,2 meter tjockt matjordslager. Därefter följde ett cirka 0,3 meter tjockt lager matjord uppblandat med sand och grus samt inslag av tegelkross. Under detta var en tunn lins av ljus sand och under detta, ett mörkare sandigt cirka 0,1 meter tjockt lager. Efter detta vidtog ett upp till 0,4 meter tjockt lager av brungrå kulturjord med förekomster av slagg och enstaka stenar.

Här framkom sju stycken upptill halvmeterstora flat- och prickhuggna kalkstensplattor löst i massorna. Plattorna var delvis sönderslagna och utgör troligen byggnadsdetaljer från Nyköpingshus i form av till exempel golvbeläggning eller liknande. I botten var ett tunt skikt dyig lera med tegelkross och därefter orörd lera.

Schakt 4. Cirka 4,0 x 1,8 meter stort och 1,15 meter djupt. Gräsbevuxet flackt område med en relativt brant slänt ned mot åstranden.

Under grästorven vidtog ett cirka 0,6 meter tjockt matjordslager. Därefter följde ett cirka 0,3 meter tjockt lager med grusblandad lera. Under detta följde ett cirka 0,1 meter tjockt lager med kulturpåverkad jord med inslag av tegelkross, fönsterglas och djurben. I botten var orörd lera.

Schakt 5. Cirka 5,1 x 2,1 meter stort och 1,15 meter djupt. Området var gräsbevuxet med en relativt brant slänt ned mot åstranden.

Under grästorven fanns i stora delar av schaktet resterna efter en starkt förmultnad stubbe. Därunder påträffades en 1 x 0,6 meter stor grovt flathuggen kalkstenschäll. Hällen låg direkt på undergrunden som utgjordes av orörd lera. I botten, längs schaktets östra långsida, syntes ett äldre jordankare till befintlig strandskoning.

Schakt 6. Cirka 6,2 x 1,9 meter stort och 1,4 meter djupt. Gräsbevuxet flackt område med en relativt brant slänt ned mot åstranden.

Figur 7. Nyköpings stads smedja. Foto: Folke Ohlsson år 1965. Nyköpings kommuns bildarkiv. Bildnr. DIB337-01.

Under grästorven vidtog en fyllning av uteslutande lerig silt ned till schaktets botten. Mot botten syntes ett äldre jordankare till befintlig strandskoning. Undergrunden bestod av orörd lera.

Schakt 7. Cirka 4,3 x 2,4 meter stort och 0,25 meter djupt. Gräsbevuxet flackt område med en relativt brant slänt ned mot åstranden.

Fyllning av lerig silt. Schaktet grävdes ej i botten då en tidigare ej känd blykapslad äldre kabel påträffades.

Schakt 8. Cirka 5,1 x 2,0 meter stort och 1,4 meter djupt. Gräsbevuxet flackt område med en relativt brant slänt ned mot åstranden.

Under grästorven vidtog en fyllning av uteslutande lerig silt ända ned till schaktets botten. Undergrunden bestod av orörd dyig lera.

Schakt 9. Cirka 6,1 x 1,8 meter stort och 1,3 meter djupt. Gräsbevuxet flackt område med en relativt brant slänt ned mot åstranden.

Under grästorven vidtog en fyllning av lerig silt ned till schaktets botten. Undergrunden bestod av orörd dyig lera.

Schakt 10. Cirka 5,6 x 1,9 meter stort och 1,4 meter djupt. Gräsbevuxet flackt område med en relativt brant slänt ned mot åstranden.

Under grästorven vidtog en fyllning av lerig silt ned till schaktets botten. Undergrunden bestod av orörd dyig lera.

Schakt 11. Cirka 5,3 x 1,9 meter stort och 1,3 meter djupt. Gräsbevuxet flackt område med en relativt brant slänt ned mot åstranden.

Under grästorven vidtog en fyllning av lerig silt ned till schaktets botten. Undergrunden bestod av orörd dyig lera.

Schakt 12. Cirka 4,8 x 1,9 meter stort och 1,4 meter djupt. Gräsbevuxet flackt område med en relativt brant slänt ned mot åstranden.

Under grästorven vidtog en fyllning av lerig silt ned till schaktets botten. Undergrunden bestod av orörd dyig lera.

Datering & utvärdering

I samtliga schakt framkom utfyllnadsmassor av varierande karaktär. Längst i väster förekom relativt rikligt med sopor från 1800- och 1900-talets början, blandat med enstaka äldre fynd, till exempel skärvor av yngre rödgods och huggna kalkstensfragment. Det tidsmässigt varierade innehållet har hamnat i området som ett resultat av att strandkanten fyllts ut, kanske i samband med de förändringar av platsens användning som noterats i området under den här tiden (se ovan, s. 10).

Längre österut, i S8-S12, saknas inslag av fynd och massorna gav ett relativt homogent intryck. Den leriga silten var påförd i området och ska därmed ses som ett resultat av utfyllnad och markplanering av området. Notera att dessa schakt ligger i ett område som utgjordes av vatten under 1600-talet (figur 4).

Efter de inledande sökschakten övervakades det påföljande arbetet inför själva anläggningsarbetet. Vid besöken noterades inga avvikelser från de iakttagelser som gjorts i och med de inledande schakten. Inga bevarade lager eller konstruktioner av medeltida karaktär framkom vid förundersökningen. Inte heller identifierades några sådana lämningar från 1600- eller 1700-talet, även om delar av fyndmaterialet kunde dateras till dessa tidsavsnitt.

Sammanfattning

Sörmlands museum har under perioden 100616 – 100915 utfört en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning av Nyköping 231:1 inom fastigheten Väster 1:1, Nyköpings socken och kommun i Södermanlands län.

Förundersökningen genomfördes med anledning av reparationsarbeten av strandskoning längs en sträcka utmed Nyköpingsån. Arbetsföretaget innebar markingrepp i samband med byte av jordankare och omfattade ett cirka 140 meter långt och tre meter brett område längs Nyköpingsån, indraget cirka 4,5 meter från befintlig strandlinje. Ytan uppgick till cirka 767 m².

Vid schaktningen kunde det konstateras att strandbrinken fyllts ut vid olika tillfällen. I väster förekom ett sparsamt fyndmaterial från 1600-1700-talet. Detta var dock blandat med fynd från 1800-1900-talets verksamheter i området. Längre österut saknades fynd och området har fyllts ut med lerig silt i syfte att vinna mark och förstärka strandområdet.

Inga bevarade lager eller konstruktioner av medeltida karaktär framkom vid förundersökningen. Inte heller identifierades några lämningar från 1600- eller 1700-talet, även om delar av fyndmaterialet kunde dateras till dessa tidsavsnitt.

Referenser

Bergman, Mats. 1992. *Nyköpingshus. En rundvandring i historia och nutid*. Södermanlands museum. Nyköping.

Bohrn, Erik. 1941. *Nyköpings Rennässansslott och Herkules Mida*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademiens Handlingar, del 49. Stockholm.

Digitala fastighetskartan (GSD). *Geografiska Sverige-data. Fastighetskartan med höjdkurvor, Södermanlands län.* Lantmäteriet, Gävle.

Erikskrönikan. Redigering, inledning och kommentarer. Sven Bertil Jansson 1985. Tidens förlag Stockholm.

Flodin, Lena. 1996. *Ett tjugotal grävningar utförda under 1980-talet i Nyköping.* Södermanland, Nyköping, Kv Flickskolan, m fl. RAÄ. UV Stockholm, Rapport 1996:116/1&2. Stockholm.

Fransson, Eva. 1995. *Schaktning för ledningsdragnings.* Fornlämning nr 231, Kv Nyköpingshus, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Södermanlands museum, Kulturmiljöavdelningen.* Nyköping.

Fritz, Birgitta. 1972. *Hus, land och län. Förvaltningen i Sverige 1250-1434.* 1 & 2. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in History 16. Diss. Stockholms universitet. Stockholm.

Gustafsson, Patrik & Pettersson, Björn. 2008. *Kvarteret Åkroken.* Medeltid & Nyare tid. RAÄ64 & 231, Nyköpingshus, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Antikvarisk kontroll. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2009:02.* Nyköping.

Hermelin, Olof. 2001. *Undersökningar invid Tovastugan och Gamla Residenset.* RAÄ231, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2001:11.* Nyköping.

Lindh, Maria. 1996. *Från vikingatid till nutid i kvarteret Kompaniet.* Södermanland, Nyköping. RAÄ 231, Kv Kompaniet 17-20, 20, 23. RAÄ. UV Stockholm, Rapport 1996:57. Stockholm.

Nordeman, Kjell. 1983a. *Stadsarkeologisk provundersökning, Kvarteret Kompaniet, Tomterna 17-20, Nyköping.* Arkivrapport. RAÄ UV, dnr 2354/82. Stockholm.

- 1983b. *Stadsarkeologisk provundersökning, Kvarteret Kompaniet, Tomterna 13-14, Nyköping.* Arkivrapport. RAÄ UV, dnr 4870/83. Stockholm.

Nyköpings stadsfullmäktige etthundra år. En redogörelse för stadens borgerliga förvaltning under åren 1863-1962. Utgiven av Nyköpings drätselkammare 1963. Nyköping.

Pettersson, Björn. 2005. *Gamla Residenset.* Medeltid & Nyare tid. Fornlämning Nyköping 231:1, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. *Sörmlands museum, Arkeologisk meddelanden 2005:05.* Nyköping.

- 2006. *Hamnbron. Nyare tid. RAÄ231, Stadsäga 1:18, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län. Arkeologisk förundersökning. Sörmlands museum, Arkeologiska meddelanden 2006:05.* Nyköping.

Fredholm, Mikael. 2010. *Pålar i Nyköpingsån.* Arkeologisk förundersökning inför renovering av strandskoning i Nyköpingsån, Södermanland, Södermanlands län, Nyköpings kommun, Fornlämning nr 231:1. *Sjöhistoriska museet, Arkeologisk rapport nr 2010:11.* Stockholm.

Raven von Barnekows räkenskaper för Nyköpings fogderi 1365-1367. Utgivna genom Birgitta Fritz och Eva Odelman. 1994. Kungl. Samfundet för utgivande av handskrifter rörande skandinaviens historia. Handlingar del 17. Stockholm.

Sundler, Johannes. *Nyköping. 1735-1739.* Utgiven och översatt från latinet och kommenterad av Per Hansson. *Sörmländska handlingar Nr 23.* 1967. Nyköping.

Arkiv

Lantmäteriet i Gävle. Lantmäteriets digitala arkiv, Lantmäteristyrelsens arkiv (LMS)

- Stadsplanekarta, Akt nr. C57-1:1. Förrättningsman obekant. Förrättningen 1665 (?), Lådakt.

- Grundritning av staden, Akt nr. C57-1:2. Erik Nilsson Agner. 1719, Lådakt.

- Nyköpings stad, Södermanlands län. Akt nr. We-131. År 1810. Werming atlas, kopparstick.

Stadsarkeologiskt register för Nyköpings stad (SR), Nyköping 231. GIS för ajourhållning och antikvarisk bedömning av arkeologiska undersökningar i Nyköpings stad. Sörmlands museum, Nyköping.

Sörmlands museums arkiv & bibliotek (SMA)

- Karta öfver Nyköping. Uppr. år 1888 af Adolf Helander.

Administrativa uppgifter

Rapporten ingår i Sörmlands museums rapportserie: Arkeologiska meddelanden 2010:05

Södermanlands museums dnr: KN-KUS10-133

Länsstyrelsens dnr: 431-1887-2010

Tid för undersökningen: 100616 – 100915

Personal: Lars Norberg

Belägenhet: Ekonomisk karta över Sverige

Arnö 9H 2d. Upprättad av Rikets allmänna kartverk. Skala 1:10 000.

x6514609,68 y1569961,04

Koordinatsystem: RT 90 2,5 V

Höjdsystem: RH 70

Undersökt yta: 141 m² (intensivt), 767 m² (extensivt)

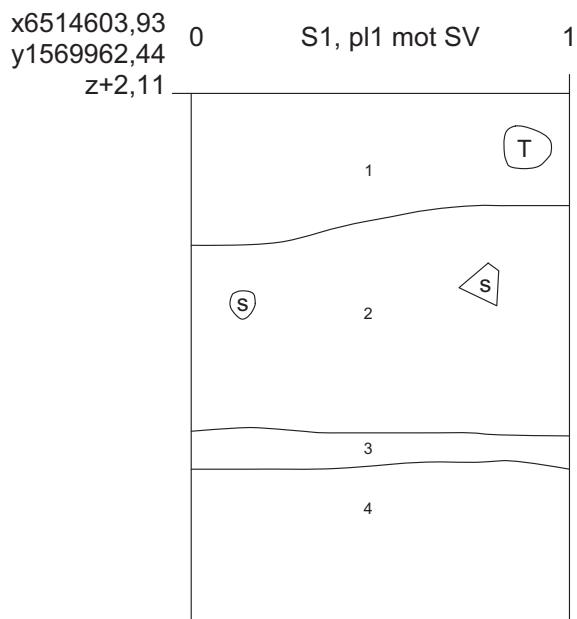
Dokumentationsmaterial förvaras i Sörmlands museums topografiska arkiv. Inga fynd tillvaratogs i vid förundersökningen.

Bilagor

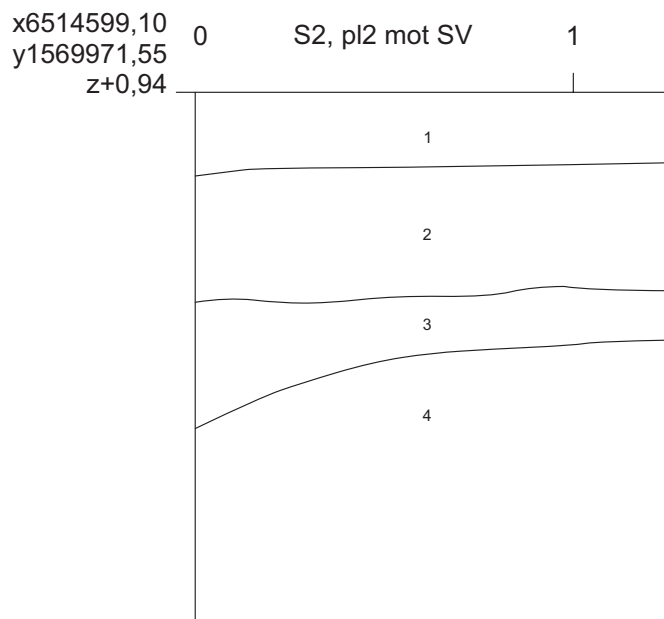

Bilaga 1. Odaterad stadsplanekarta över Nyköping. Längst i söder, vid Nyköpingsåns mynning, syns ett vattenomflutet parkliknande område med ett tiotal symmetriskt planterade träd. Här kan också namnet Spelle gården utläsas. Kartan är ej rektifierad och originalet är förminskat samt något beskuret. LMS akt nr C57-1:1 (1665?).

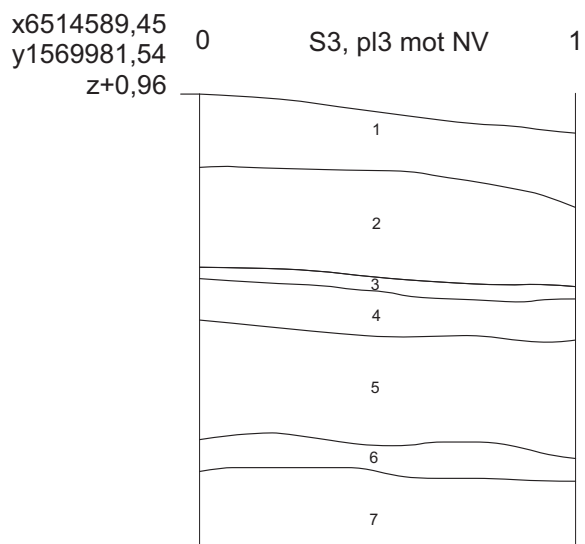
Bilaga 2. Sektionsritningar i urval. Skala 1:20

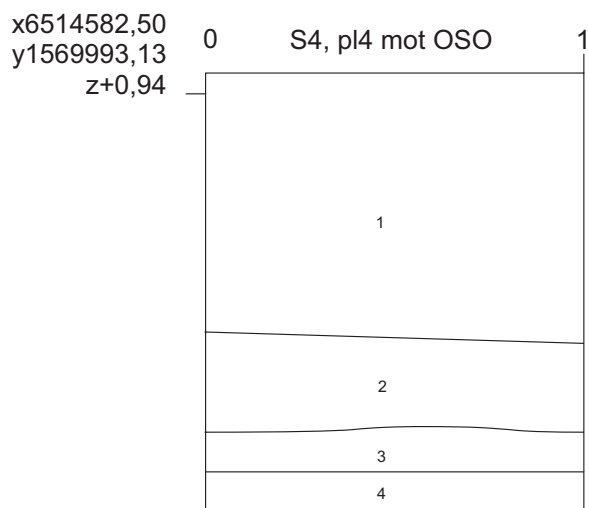
1. Torv, sand, humus, djurben, tegelkross, fönsterglas
2. Lerig humus (brun), tegelkross, blandat stenmaterial
3. Sand, grus, humus (ljusbrun), tegelkross, djurben
4. Undergrund av lera (ljusgrå)

1. Torv, matjord
2. Humus, silt (brun), sand, grus, tegelflis, djurben
3. Humus, sand (ljusbrun), grus, tegelflis
4. Undergrund av lera (ljusgrå)

1. Torv, matjord
2. Matjord (brun), sand, grus, tegelkross
3. Sand (gul)
4. Sand (ljusgul)
5. Humus, sand (mörkbrun), sot, kol, slaggbitar, tegelkross
6. Dy (grå), med enstaka tegelfragment
7. Undergrund av lera (ljusgrå)

1. Torv, matjord
2. Grusig lera (grå)
3. Humus, sand (mörkbrun)
4. Undergrund av lera (ljusgrå)